

Žrtve kaznivih dejanj

Melita Globočnik*

V članku so predstavljeni rezultati analize nekaterih kaznivih dejanj z elementi nasilja v Sloveniji, pri katerih je bila žrtev telesno ogrožena. Statistični podatki zajemajo skoraj devetletno obdobje, prikazujejo pa nekatere demografske značilnosti žrtev (spol in starost), uro in kraj storitve, uporabljena sredstva. Pri posameznih kaznivih dejanjih so predstavljeni primerjalni podatki o žrtvah iz raziskav, ki so bile opravljene doma in v tujini.

Ključne besede: žrtev, kazniva dejanja, statistični podatki, Slovenija

UDK: 343.988

1. Uvod

Pri poročanju o kaznivih dejanjih v posameznem obdobju pogosto navajajo le podatke o številu kaznivih dejanj in številu ovadenih oseb. Manj pozornosti pa so pri poročanju deležne žrtve kaznivih dejanj. Poznavanje okoliščin (kraj, čas storitve), v katerih je prišlo do kaznivega dejanja, je pomembno za preprečevanje, ne samo v smislu samozaščite ljudi, ampak tudi pri usmerjanju pozornosti policije v okoliščine storitve kaznivega dejanja.

Metodologija

V članku so predstavljeni in analizirani nekateri statistični podatki o žrtvah kaznivih dejanj (v analizi niso ločeno prikazani podatki o poskusih kaznivih dejanj in o dokončanih kaznivih dejanjih) v obdobju od leta 1991 do prvih deset mesecev leta 1999¹. Statistični podatki so iz statistične evidence Ministrstva za notranje zadeve². Prikazani in analizirani so le nekateri statistični podatki Kazenskega zakonika Republike Slovenije iz poglavja o kaznivih dejanjih zoper življenje in telo, zoper spolno nedotakljivost, zoper premoženje in kaznivo dejanje nasilništva iz poglavja o kaznivih dejanjih zoper javni red in mir. Statistični podatki o starosti

žrtev so razdeljeni v šest starostnih skupin, ki zajemajo naslednje življenjske faze³: otroštvo (0-14), klasična mladost (adolescenca, 15-19), podaljšana mladost (postadolescenca, 20-24), mladi odrasli (25-29), odraslost (30-59), starost (60 in več). Takšna sociološka razdelitev žrtev po starostnih skupinah se ne »ujema« z določili kazenskega prava, kjer je npr. za kaznivo dejanje spolnega napada na otroka lahko žrtev le oseba, mlajša od 14 let. Pri posameznem kaznivem dejanju so prikazani statistični podatki o spolu žrtve, njeni starosti, kraju storitve, uporabljenih sredstvih in uri storitve kaznivega dejanja⁴. Pri kaznivih dejanjih s področja premoženjske kriminalitete so prikazani tudi statistični podatki o predmetih, ki so jih storilci s kaznivim dejanjem pridobili ali poskušali pridobiti. Ura storitve kaznivega dejanja je prikazana v treh časovnih rokih: od 7.-14. ure, od 15.-22. ure in od 23.-6. ure.

Pri statističnih podatkih o žrtvah ni prikazano niti ni analizirano absolutno število teh kaznivih dejanj, ampak je prikazano le relativno število žrtev. Prav tako je pri podatkih o uporabljenih sredstvih pri storitvi kaznivega dejanja in predmetih kaznivega dejanja treba upoštevati, da so storilci lahko uporabili ali si prilastili več predmetov, kot pa je bilo število evidentiranih kaznivih dejanj v koledarskem letu. Pri tem so pri uporabljenih sredstvih in predmetih kaznivih dejanj prikazani podatki le o najpogostejših.

* Melita Globočnik, magistra sociologije, Ministrstvo za notranje zadeve

¹ Podrobnejša analiza bi zahtevala daljše časovno obdobje. Analizirano obdobje ne obsega celega leta 1999, ampak samo prvih deset mesecev. Razlog je v spremembi načina statističnega evidentiranja podatkov konec leta 1999.

² Statistični podatki Ministrstva za notranje zadeve predstavljajo enega izmed virov o obsegu kriminalitete, storilcih in žrtvah. V Sloveniji je bila v letih 1992 in 1997 opravljena Mednarodna anketa o kriminaliteti oz. viktimizaciji, kar je lahko drugi vir podatkov. Pomemben podatek o obsegu in razširjenosti nekega pojava pa lahko dajejo tudi podatki različnih anonimnih telefonov za pomoč žrtvam.

³ V analizi so predstavljene štiri osnovne starostne skupine, ki zajemajo naslednje življenjske faze: otroštvo, mladost, odraslost in starost. Členitev na tri starostne kategorije mladih (od 15 do 29 let) uporabljajo pri prikazu te populacije tudi poročila in raziskave drugod po Evropi (Nastran Ule, s. 26, 30).

⁴ Obrazci kazenske ovadbe vsebujejo osnovne podatke o kaznivem dejanju ter osebne podatke. Ti podatki se nanašajo na osebo in so v skladu z določbami zakona o varstvu osebnih podatkov (Uradni list RS, št. 8/90), ki omejuje zbiranje osebnih podatkov, kar se odraža tudi v pomanjkljivosti analize podatkov. Pri podatkih o žrtvah kaznivih dejanj v članku ni podatkov o večkratni viktimizaciji.

2. Žrtve

Kaznivo dejanje je posledica interakcije dejanj in okolice, v katero štejejo tudi žrtev in specifične okoliščine. Glavni prispevek viktimoških raziskovanj je v tem, da iščejo biološke, psihološke, socialne in situacijske dejavnike in značilnosti posameznika, ki je postal žrtev v specifičnih okoliščinah, v katerih se je zgodilo kaznivo dejanje⁵. Pri tem se tudi ugotavlja vloga žrtve, njeno obnašanje pred in v času dejanja, kar naj bi pokazalo na nekatere značilnosti, zakonitosti in tipične elemente nastanka in obnašanja žrtve, njeno osebnost ipd. Poseben odnos med žrtvijo in storilcem obstaja npr. pri spolnih in krvnih deliktih, kjer žrtev pogosteje pozna storilca kot pri premoženjskih deliktih. Takšen odnos je pomemben pri razumevanju vloge žrtve.

Šeparović meni⁶, da lahko govorimo o večjem ali manjšem tveganju za viktimizacijo, kar je odvisno od (1) nekaterih značilnosti osebnosti in (2) okoliščin ali priložnosti, za katere je bolj ali manj verjetno, da vodijo v oškodovanost. Tveganje, da nekdo postane žrtev, je sestavljeno iz več dejavnikov.⁷

1. *Osebnostni dejavniki*, ki vključujejo biološke in psihološke dejavnike: med biološkimi dejavniki so (a) starost – mladi in stari so podobne žrtve; mladi zaradi nezkušenosti, fizične nerazvitosti in nezrelosti; za starejše obstaja večja verjetnost, da bodo postali žrtve nasilja in premoženjskih deliktov; (b) spol – mlajše osebe so žrtve spolnih deliktov, starejše ženske pa žrtve premoženjskega nasilja; (c) duševno bolni in abnormalni so potencialne žrtve; hendikepirani so pogosto šibkejši v odporu ipd. Psihološki dejavniki: (a) agresivnost (agresivne osebe, ki tiranizirajo svoje bližje okolico ter pri svojih žrtvah lahko izzovejo potrebo, željo, da se jih odstrani in da se jih rešijo), (b) nemarnost, (c) duševna omejenost in (d) odtujenost, od katerih vsak na svoj način izziva in ustvarja situacije, v katerih se lahko ali lažje postane žrtev kaznivih dejanj. Obstajajo tudi drugi razlogi, zaradi katerih so nekateri manj drugi pa bolj predisponirane žrtve, na primer pohlepne in lahkoverne osebe lahko postanejo žrtve goljufije.

2. *Socialni dejavniki*: (a) poklic – izpostavljen politik, bančnik, zlatar bodo prej žrtve nasilja in izsiljevanja kot tisti, ki družbeno niso izpostavljeni ali ne nudijo možnosti direktnega napada z upanjem na dobiček; nekateri poklici so izpostavljeni zaradi okoliščin, kot npr. voznik taksija. Po poklicu so verjetne žrtve tudi poštarji, ki nosijo denar, prostitutke, blagajničarke in zdravniki; (b) neadaptirani kot npr. tujec, pripadnik manjšine, priseljenc (ali kot jih imenuje Singer, socialno šibke osebe), so lažje kriminalno dosegljivi zaradi nezadostne zaščitenosti; (c) življenje zunaj zakona oz. že obsojene osebe, stigmatizirani, odvisni ipd. zaradi svojih težav, bioloških in socialnih, postajajo tudi žrtve nekaterih vrst kaznivih dejanj.

3. *Situacijski dejavniki*, ki se lahko označijo z »napačen človek na napačnem mestu«. So določene »konfliktne situacije«, dnevni, tedenski, mesečni in letni ritem kriminalitete, obstajajo ekološki pogoji delinkvence, kraji večje ali manjše verjetnosti, da pride do delikta. Določenemu tveganju so izpostavljeni npr. tudi turisti, ki jim storilci odvzamejo denar, vrednejše predmete in/ali potovalne dokumente. Oseba, ki je npr. znana kot premožna, s sprehajanjem na območju, ki je znano, po večjem številu kaznivih dejanj, tvega, da bo oropana. Nacionalna pregledna študija o kriminaliteti 1983 v Veliki Britaniji je npr. pokazala, da je kaznivih dejanj z znaki nasilja v mestni okoljih (43/1000) več kot drugje (22/1000), da je bilo 90 % žrtev ropov viktimiziranih v mestih oz. v soseskah, kjer živijo, 54 % vaških in okoliških žrtev je bilo oropanih v okolišjih, kjer živijo, 26 % pa jih je bilo oropanih v mestih.⁸

Tipologije razlikujejo žrtve kaznivih dejanj po starosti, spolu, psiholoških abnormalnostih, pripadnosti manjšinam ipd. Prav tako se žrtve lahko razlikujejo glede na poznavanje okoliščin ipd. Nekateri avtorji (Fattah, Hentig, Mendelsohn, Sparks, Šeparović) so izdelali tipologije žrtev kaznivih dejanj.

Po E. A. Fattahu⁹ razlikujemo vloge žrtev glede na mero ali moč brzdanja storilca: (1) žrtev, ki ne sodeluje, ki ni fizično navzoča, dejanje ne povzroči škode v trenutku njegove storitve, ni moralnih dejavnikov, ki bi se eventualno lahko razodeli v trenutku neposrednega stika storilec-žrtev; (2) brezosebna žrtev in nespecifična žrtev, žrtev abstrakcije in fikcije, kar slabi moč brzdanja storilca; (3) privolitev žrtve – dejanje pridobiva videz legalnosti, kar je spodbuda za storilca; (4) prošnja žrtve (npr. umor iz usmiljenja); (5) provokacija žrtve.

Po Hentigu obstaja 13 kategorij žrtev: mladi, ženske, stari ljudje, mentalno hendikepirani, imigranti, manjšinske skupine, ozkostrčni, depresivni, zaskrbljeni, neodgovorni, osamljeni in žalostni ljudje, mučenci in obupanci.¹⁰ Osebe, ki so bolj izpostavljene tveganju viktimizacije, so: mladi moški, osebe, ki so same, ki živijo same, ki hodijo na delo ali v solo, ki uživajo veliko alkohola, ki veliko zahajajo ven, še posebno ponoči, osebe, ki so že bile viktimizirane, osebe, ki so tudi same prestopniki. Manjši stopnji tveganja viktimizacije pa so izpostavljeni starejši, ženske, poročeni in tisti, ki ne živijo sami, ki uživajo malo alkohola, ki ostajajo ponoči v bližini doma in družine, ki so bili v preteklosti redko viktimizirani in ki so redko prestopniki. Raziskave kažejo, da je tveganje viktimizacije z običajno kriminaliteto višje med najstniki in mladimi, v zgodnjih 20. letih starosti. Tveganje viktimizacije je relativno nizko med starejšimi, razen pri drobnih tatvinah (denarnic, torbic in denarja).¹¹

⁵ Šeparović, s. 14.

⁶ Prav tam, s. 15.

⁷ Šeparović, s. 15; Singer, s. 290-292.

⁸ Meško, s. 1081.

⁹ Šeparović, s. 13-14.

¹⁰ Singer, s. 292.

¹¹ Felson, s. 12, 72-73.

Vendar pa se žrtve med seboj tudi razlikujejo po pripravljenosti prijaviti kaznivo dejanje. To naj bi bilo odvisno od starosti (mlajše osebe so – v primerjavi s starejšimi – manj pripravljene prijaviti kaznivo dejanje), družbenega položaja (pripadniki nižjih družbenih slojev pogosteje prijavljajo kazniva dejanja, ki so usmerjena na osebnost, pripadniki višjih slojev pa pogosteje prijavljajo premoženjske delikte) in vrste kaznivega dejanja (ni drugih prič; npr. posilstva, rop, ter v primerih nasilja v družini, kjer so možnosti intervencije družbe popolnoma izključene, če ni sodelovanja žrtve).¹²

Različne raziskave kažejo, da je strah pred viktimizirano-stjo s kaznivim dejanjem povezan z geografskim področjem, demografskimi značilnostmi (starost, spol) in vzorci običajnih dejavnosti (odhajanje ven, pitje alkohola). Tako imajo ljudje npr. večji strah pred kaznivimi dejanji v nekaterih mestih kot v drugih, v nekaterih predelih mest, v drugih pa ne. Prav tako so bila stanovanja izpostavljena večjemu tveganju kot hiše. Gospodinjstva z nižjimi dohodki, s samskimi in z mlajšimi vodji gospodinjestev ter tisti brez zavarovanja gospodinjstva so bolj izpostavljena tveganju¹³. Ženske in starejši lahko zaznavajo sebe kot bolj ranljive za kriminal in manj sposobne za obrambo pred nasilnimi napadalci kot pa moški in mladi. Ženske, v primerjavi z moškimi, uporabljajo več varnostnih ukrepov za lastno varnost: izogibajo se temu, da so ponoči same na ulici, na avtobusu izberejo sedež, s katerega lahko opazujejo, kdo sedi poleg njih. Za razumevanje strahu žensk pred kriminalom je treba upoštevati tudi naravo kaznivih dejanj, katerih žrtve so ženske. Npr. večina žrtv posilstva je žensk, poleg tega pa narava kaznivega dejanja zahteva daljši čas za njegovo storitev, zaradi tega se tudi podaljšuje stik žrtve s storilcem in verjetnost naknadnih poškodb. Starejši so prav tako bolj ranljivi, saj zanje obstaja večja verjetnost, da bodo resno telesno poškodovani v primeru spora z napadalcem, neposredni stik pa je lahko veliko bolj zastrašujoč. Tako kot so starejši lahko posebno dovzetni za nekatere vrste kaznivih dejanj, ker so nezaščiteni, so prav tako lahko zelo mladi lahek plen (npr. naraščanje nasilja v šolah).¹⁴

Po poročilu Figgie¹⁵, so skupine, ki imajo najvišje kazalce glede strahu pred viktimizacijo, značilne po naslednjem: 1. večinoma so to prebivalci mest (52 % dopušča pojav močnega strahu pred viktimizacijo); 2. mladi (49 % v starosti med 18 in 29 let v primerjavi s 33 % starejših oseb v starosti 60 let in več); 3. več žensk kot moških se boji, da bodo postale žrtve nasilja (46 proti 34 %). Zdi se, da je strah pred nasilnimi kaznivimi dejanji odraz verjetnosti dejanske viktimizacije, načina življenja, socio-demografskih značilnosti, stopnje izpostavljenosti tveganju itd. Po poročilu o kriminaliteti, ki ga

objavlja FBI ZDA, osebe v starosti od 20 do 29 let tvorijo 33 % žrtv umorov, medtem ko ta starostna skupina predstavlja samo 17 % ameriške populacije. Glede na to, da obstaja tesna povezava (korelacija) med strahom pred viktimizacijo in strahom pred kriminalnimi dejanji, avtorji poročila Figgie navajajo socialne kategorije, ki zajemajo ti dve skupini strahu: 1) ljudje, ki živijo v velikih mestih (54 % glede na 30 % tistih, ki živijo na vasi), 2) ženske (48 % v primerjavi z 26 % moških) in 3) črnci (48 % v primerjavi s 34 % belcev).¹⁶

Podobno tudi podatki The British Crime Survey (v nadaljevanju: BCS)¹⁷ iz leta 1995 kažejo, da medtem ko je bila možnost postati žrtev manjšega kaznivega dejanja zelo visoka, je bilo tveganje biti žrtev bolj resnega kaznivega dejanja majhna. Tatvine so bile najpogostejša kazniva dejanja, prav tako tatvine vozil – več kot tretjina vseh dogodkov, ki jih je odkrila BCS, je vključevala tatvino nečesa ali škodo na vozilu (36 %). Po drugi strani so vlomi tvorili samo 9 % kaznivih dejanj, nasilna dejanja (poškodba in rop) so predstavljala 6 %, običajni napadi 15 %.

Nasilna kazniva dejanja so prav tako tesno povezana s specifičnimi spremenljivkami. Podatki BCS¹⁸ iz leta 1998 kažejo, da pri ropih obstaja 2-krat večja verjetnost, da bodo njihove žrtve osebe, mlajše od 45 let, kot starejše in prej moški kot ženske. Moški so večkrat žrtve napadov (80 %). Najbolj so izpostavljeni tveganju tisti, ki so samski, mlajši od 30 let, ki pogosteje v tednu uživajo alkoholne pijače in ki napadajo druge. Napadi se po prijavah najpogosteje pojavljajo na krajih zabav, kot so lokali in klubi, na drugem mestu je delovno mesto, na tretjem pa dom. Vendar pa te ocene ne upoštevajo verjetnosti, da je družinsko nasilje redko prijavljeno, celo v raziskavah o kriminaliteti. Tako je verjetno podcenjen podatek, da samo 1 % žensk in 0,3 % moških prijavi družinsko nasilje, ki ga izvaja sedanji ali bivši partner (leta 1995).

V Sloveniji je bila v letih 1992 in 1997 opravljena Mednarodna anketa o kriminaliteti oz. viktimizaciji, ki je pokazala, da se je v Ljubljani leta 1997 občutno večji delež ljudi počutil nekoliko ali zelo ogrožene, ko se stemni, kakor pa pred petimi leti. Prav tako se jih je več izogibalo določenim ulicam ali osebam. Pri vplivu na strah pred kriminalom sta posebno pomembni spremenljivki: velikost naselja in spol anketiranca. Dejstva, da je mesto objektivno bolj tvegan (v kriminalnem pogledu) prostor od podeželja, ne more pri občutku varnosti učinkovito uravnovesiti nobena strategija: meščani se v povprečju počutijo manj varne kakor krajani in vaščani. Pri osebnih značilnostih, razen pri spolu, pa se objek-

¹² Singer, s. 294-295.

¹³ Reid, s. 209; Zedner, s. 581.

¹⁴ Reid, s. 47-48, 211, Meško in Pavlovič, s. 347.

¹⁵ Šeparović, s.150.

¹⁶ Prav tam, s. 150.

¹⁷ Zedner, s. 581.

¹⁸ Prav tam, s. 581-582.

tivna tveganja uravnovešajo z oceno lastnih moči za soočanje s tveganji, skratka s samozavestjo.¹⁹

Če ocena tveganja ni edina determinanta strahu, potem je treba poiskati druge vzročne dejavnike. Strah pred kriminalom je primarno pojav mest in je lahko razumljen kot reakcija na »lokalno neciviliziranost«, kot so slaba osvetljenost ulic, vandalizem, pijanci in drugi znaki sovražnega okolja. Druge korelacije vključujejo dojetanje »moralnega propada«. Ti bolj razpršeni pomeni negotovosti so lahko poslabšani s preteklimi izkušnjami, s socializacijo, medijsko sliko kriminalitete ipd. Naporu prevencije na področju kriminalitete lahko povečajo splošno dojetanje tveganja in tako stimulirajo rast strahu.²⁰

3. Kazniva dejanja zoper življenje in telo

3.1. Umori in uboji na mah

V mnogih raziskavah je bilo ugotovljeno, da se umori dogajajo med osebami, ki se med seboj poznajo. Umori neznancev se gibljejo med 5 % in 8 %. Odpor, ki ga mora morilec v sebi premagati, da bi drugemu vzel življenje, slabi s povečanjem razdalje med morilcem in žrtvijo. Ta odpor je najmočnejši v primerih, ko storilec ubije žrtev z »lastnimi rokami«, torej neposredno, razmeroma manjši ali celo neznanen pa je, če storilec žrtve ne pozna, je celo ne vidi.²¹ Leta 1997 je FBI²² v poročilu navedel, da je skoraj polovica žrtev poznala osebo, ki jo je napadla; 13 % teh oseb so ubili družinski člani, 35 % drugih žrtev pa je storilca poznalo. Raziskovanja Wolfganga in Sessara kažejo²³, da se umori dogajajo med pripadniki primarnih skupin (člani ožje družine, tesni prijatelji, ljudje s tesnimi odnosi, ljubimci ipd.) v 52 % primerov, v drugi skupini so tisti, ki se poznajo ipd. v 40 %, samo 8 % umorov pa je bilo storjenih nad popolnoma neznano osebo. V zadnjem času so v javnosti zelo odmevni umori otrok kot posledica fizične zlorabe. Reidova²⁴ navaja, da je po podatkih zdravstvenih organizacij zloraba otrok vodilni razlog za smrt majhnih otrok. Advisory Board on Child Abuse and Neglect, ki ga je kongres ZDA ustanovil leta 1988, da bi preučeval zlorabe otrok, je v svojem poročilu (leta 1995, zajemal je podatke dve leti in pol) napisal, da številni otroci umrejo zaradi poškodb glave, ki je posledica »shaken baby syndrome«.

Raziskovalci navajajo, da so skoraj v vsakem drugem primeru, ko je moški storilec delikta nasilja, žrtve družinski

člani, medtem ko so skoraj vse žrtve žensk družinski člani. Nasilniško obnašanje žensk je pogosteje usmerjeno zoper lastne otroke, moških pa – kadar je delikt storjen v družini – zoper starše ali ženo. Družina je mesto, kjer ženske večinoma izražajo svojo agresivnost.²⁵

Wolfgang je pri raziskovanju umorov zakonskih partnerjev ugotovil, da žene, ki umorijo svoje može, po dejanju redko storijo samomor, moške pa po umoru svoje žene pogosto storijo samomor.²⁶ Wolfgang je prav tako ugotovil, da imajo žrtve enake značilnosti kot storilci (npr. družbeno ekonomske značilnosti, število policijskih obravnav, kazenska evidenca). Do podobnih ugotovitev je prišel tudi Pečar v analizi 271 umorov v letih 1954 do 1967 v Sloveniji, ko je ugotovil, da tako storilec kot žrtev pripadata nižjemu družbenemu sloju, njihovo nasilniško obnašanje je bilo oblika obnašanja s katero so reševali konfliktno situacije, ali način, na katerega so zadovoljevali svoje socio-ekonomske in osebne potrebe.²⁷

Stereotip žrtve umora je po Šeparovičevem²⁸ mnenju naslednji: najpogosteje gre za moškega srednjih let, podobnih značilnosti kot storilec, najpogosteje iz enakega socialnega okolja ali kroga, ki je temu blizu, neredko izzivalnega obnašanja; najpogosteje so bile žrtve v času umora pod vplivom alkohola, povprečno so bile nekoliko starejše od morilca.

Preučevanje umorov v nekaterih mestih ZDA je pokazalo (Barlow, 1984)²⁹: mladi črnci se najpogosteje identificirajo kot storilci in žrtve; storilci in žrtve so nizkega socio-ekonomskega položaja in stanujejo v revnih mestnih predelih; umori se običajno dogajajo v poznih večernih ali zgodnjih jutranjih urah ob koncu tedna; približno polovica znanih umorov je storjena v stanovanju storilca ali žrtve; umori se ne dogajajo samo v določenem letnem času – niso najpogostejši, kot se to misli, v vročih mesecih; storilec in žrtev se običajno poznata in pogosto živita skupaj v soseski; umori s strani neznanih oseb se najpogosteje dogajajo ob storitvi drugih deliktov, kot so npr. ropi ali vlomi.

Motivi storilcev, osumljenih umora kot najhujšega kaznivega dejanja, so različni. Marković³⁰ je ugotovil naslednje motive med 226 umori: prepir (25 %), spor v družini (25 %), spor v midsosedskih odnosih (23 %), bahavost (6 %), ljubosumje (6 %), maščevanje (4 %), neugotovljen motiv (6 %) in drugo (5 %). Marković je žrtve umorov, glede na motivacijo v njihovem obnašanju, razvrstil v dve skupini. Prva skupina zajema 62,8 % vseh umorov, storjenih po izzivu žrtve, in je sestavljena iz neke nezakonite ali nemoralne dejavnosti, ki je imela za posledico poškodbo ali ogrožanje storilca ali njemu

¹⁹ Pavlovič, b, s. 129-130.

²⁰ Zedner, s. 588.

²¹ Singer, s. 405.

²² Reid, s. 191-192.

²³ Šeparović, s. 96.

²⁴ Reid, s. 200.

²⁵ Singer, s. 405.

²⁶ Prav tam, s. 292.

²⁷ Singer, Šeparović.

²⁸ Prav tam, s. 100.

bližnje osebe (žrtev je prva uporabila ali prva zadala udarec, agresivno obnašanje žrtve v družini ali med sosedi, maščevanje, prešuštvo žrtve). Druga skupina zajema 37,2 % primerov: umori nedolžnih opazovalcev ali naključnih gostov, umori oseb, ki so s samim obstojem ogrozile nek interes morilca, umori oseb, ki so z nekim svojim dejanjem, vendar pa ne nezakonitim ali nemoralnim, oškodovale ali ogrozile nek interes morilca.

Delež umorov med vsemi kaznivimi dejanji je v Sloveniji v analiziranem obdobju znašal 0,2 % vseh evidentiranih kaznivih dejanj, razen leta 1996 (0,3 %) in 1998 (0,1 %). Od leta 1991 do novembra leta 1999 je bilo med žrtvami umorov povprečno 31,5 % žensk in 68,5 % moških.

Med žrtvami tega kaznivega dejanja je bilo največ žrtev starih od 30-59 let, in sicer 56,8 % (med ženskami 50,4 %, med moškimi 59,7 %). Podrobnejši pregled starostnih skupin žrtev je pokazal, da je bilo po približno 12 % žrtev starih od 25-29 let, 30-34 let, 35-39 let, 40-44 let. Tako so bile med najpogostejšimi žrtvami osebe, stare od 25-44 let. Mlajši od 20 let predstavljajo 23,6 % prebivalstva, med žrtvami jih je bilo 7 %, stari 60 let in več pa 18,9 % prebivalstva, med žrtvami pa jih je bilo 13,5 %. Osebe, stare 30-59 let, predstavljajo 42,8 % prebivalstva, med žrtvami pa jih je bilo 56,8 %. Kot je razvidno iz tabele, so bile med ženskami, ki so bile žrtve tega kaznivega dejanja, v primerjavi s starostnimi skupinami moških žrtev, nekoliko pogostejše žrtve mlajše od 20 let (med moškimi 5,3 %, med ženskami 10,8 % žrtev) ter starejše od 60 let (med moškimi 10,3 %, med ženskami 20,5 %).

Po ugotovitvah Hentinga (1948), Schaferja (1968) in Fattaha (1971)³¹ so starejše ženske bolj izpostavljene tveganju viktimizacije z umorom iz koristoljubja in različnim premoženjskim deliktom. Storilec izbira te žrtve, ker domneva, da so bogate, fizično šibkejše, da živijo osamljeno. Poleg tega vpliva na tveganje viktimizacije starejših žensk tudi, da imajo de-

nar in druge vrednosti pogosto doma, pa tudi drugi dejavniki, vključno z regresijo v strukturi osebnosti in v odnosih z družbeno okolico. Neredko starejše ženske postajajo žrtve nestrpnih dedičev.

Schneider (1975)³² meni, da se večje tveganje žensk, starih med 20 in 40 let, da postanejo žrtve umora, lahko pojasni s tem, da so te ženske poročene ali da živijo v emocionalnih zvezah, iz katerih se porajajo konflikti, ki se včasih končajo tudi z umorom. Številne raziskave so pokazale, da zakonski in ljubezenski odnos nosi v sebi veliko nevarnost za viktimizacijo žensk s krvnimi delikti nasploh, še posebno pa z umori.

Storilci so pri kaznivem dejanju umora najpogosteje uporabili hladno orožje (37,6 % – različne nože, sekire) in pištole (25,4 %). V letih 1990-1997³³ je bila fizična sila uporabljena le v 5,2 % kaznivih dejanj umorov.

Med kraji storitve kaznivega dejanja umora so bila najpogostejša stanovanja žrtev (13,4 %), hiše (9,5 %), dvorišča (9,3 %), sobe (6,5 %), lokali (5,9 %), stanovanja storilcev (3,9 %), ulice (2,2 %), stanovanjske zgradbe (2,1 %), avtomobili (1,9 %), parkirni prostori (1,9 %). V analiziranem obdobju je bila ura storitve znana za 95,3 % kaznivih dejanj umora, od katerih se jih je polovica zgodila med 15. in 22. uro, dobra četrtina med 23. in 6. uro, dobra petina pa med 7. in 14. uro.

Med žrtvami ubojev na mah je bilo v analiziranem obdobju 90 % moških in 10 % žensk. Moški – žrtve tega kaznivega dejanja – so bili stari od 30-59 let (55,6 %), 20-24 let (33,3 %) in od 15-19 let (11,1 %). Med ženskami žrtvami je bila le ena žrtev stara od 30-59 let. Pri ubojih na mah so v 77,8 % uporabili hladno orožje (66,6 %) in pištolo (11,1 %). Več kot polovica krajev storitve tega kaznivega dejanja so bili parkirni prostori in dvorišča. Polovica ubojev na mah se je zgodila v času med 7. in 14. uro, dve petini pa med 15. in 22. uro.

Tabela: Starost in spol žrtev

Starost žrtve	% žrtev	% moških	% žensk
0-14	2,5	1,6	4,5
15-19	4,5	3,7	6,3
20-24	10,1	11,1	8,0
25-29	12,5	13,6	10,3
30-59	56,8	59,7	50,4
60 in več	13,5	10,3	20,5
Skupaj	100,00	100,00	100,00

3.2. Telesne poškodbe

V članku ne izpostavljam fizičnega nasilja, čeprav so telesne poškodbe lahko tudi posledica takšnega ravnanja. Kljub temu, da ne izpostavljam posameznih starostnih skupin, pa naj na tem mestu navedemo nekaj značilnosti fizičnega nasilja, predvsem pa značilnosti najmlajših žrtev. To obliko nasilja lahko opredelimo kot dejanja oseb, ki namerno povzročajo bolečino ali poškodbo drugi osebi. Tovrstno nasilje lahko obravnavamo na kontinuumu od nedolžnih udarcev do hudih fizičnih napadov. Šeškanje je lahko izredno škodljivo iz dveh razlogov, in sicer ker legitimizira nasilje in ker prispeva k nasilju v drugih delih družbe. Strokovnjaki namreč ugotavlja-

²⁹ Singer, s. 403-404.

³⁰ Šeparović, s. 96-97.

³¹ Singer, s. 299.

³² Prav tam, s. 299.

³³ Sterle, s. 28.

jo, da je šeškanje povezano z drugimi oblikami nasilja v družini.

Število otrok, ki so žrtve fizičnega nasilja v družini, narašča. Značilnosti žrtev fizičnega nasilja so³⁴:

- **Starost.** Številni podatki kažejo, da s starostjo upada tveganje izpostavljenosti fizičnemu nasilju. Po tujih uradnih statističnih podatkih je večina žrtev starih do 5 let (51 %), sledijo otroci stari od 6 do 11 let (26 %) in nato otroci med 12. in 17. letom starosti (23 %). Čeprav so po vseh podatkih najpogosteje žrtve majhni otroci, strokovnjaki opozarjajo, da so adolescenti prav tako pogosto žrtve nasilja v družini. Največ fizičnih poškodb so na primer ugotovili pri dojenčkih in otrocih, ki so komaj shodili, ter pri adolescentih – to je pri dveh skrajnih starostnih skupinah. Adolescenti po nekaterih podatkih (v letih med 1976 in 1982) predstavljajo okoli 25 % uradno prijavljenih žrtev, po drugih, novejših podatkih pa kar 35 % (adolescenti v starosti med 12 in 17 let).
- **Spol.** Statistični podatki o spolu žrtve so različni. Nekateri podatki kažejo, da so dečki pogosteje žrtve fizičnega nasilja kot deklice, medtem ko drugi podatki kažejo na približno enak delež žrtev med spoloma. Blažjim oblikam fizičnega nasilja so enako izpostavljeni tako dečki kot deklice. Težjim oblikam fizičnega nasilja pa so dečki nekoliko bolj izpostavljeni kot deklice. Po nekaterih podatkih naj bi bili dečki, mlajši od 12 let, bolj izpostavljeni tveganju, da bodo žrtve fizičnega nasilja.
- **Socioekonomski status.** Čeprav se nasilje pojavlja v vseh socioekonomskih skupinah, uradni podatki kažejo, da se fizično nasilje pogosteje pojavlja v ekonomsko in socialno izpostavljenih družinah. Tako naj bi bilo 3,5-krat višje tveganje za otroke iz družin, ki imajo nižje dohodeke oz. naj bi 49 % družin, kjer se pojavlja fizično nasilje, prejemale socialno pomoč. Prav tako naj bi bil z nasiljem povezan nižji dohodek.
- **Dodatni dejavniki tveganja.** Med temi dejavniki se pojavljajo otroci s specifičnimi značilnostmi, ki naj bi po mnenju nekaterih strokovnjakov zviševale tveganje za zlorabo in zanemarjanje. Številne študije opozarjajo na povezanost med fizičnim nasiljem nad otroki in zapleti pri porodu takšnih otrok (kot je nizka teža, prezgodnje rojstvo), opozarjajo na fizične, mentalne in razvojne nesposobnosti. Po drugi strani pa nekatere raziskave niso uspele pokazati povezanosti med nesposobnostmi in dejavniki tveganja za nasilje. Po nekaterih podatkih naj bi bilo zanemarjanje otrok 1,7-krat višje pri otrocih, ki imajo določene pomanjkljivosti (mentalna zaostalost, fizične poškodbe – slepota, gluhonemost, resnejše emocionalne motnje).

Po podatkih Mednarodne ankete o kriminaliteti oz. viktimizaciji v Sloveniji v letih 1992 in 1997³⁵ je telesne poškodbe

dobilo 2,8 % celega vzorca v petih letih. Ker so bili moški deležni več konkretnega nasilja, so dobili poškodbe v 31 % primerov, ženske pa v 18 % primerov. Ob poškodbah je nekaj več moških kot žensk poiskalo zdravniško pomoč. Morda so bile »moške« poškodbe hujše, ali pa so ženske (zlasti v primerih družinskega nasilja) želele zadevo prikriti.

Delež vseh evidentiranih kaznivih dejanj telesnih poškodb se je v analiziranem obdobju gibal med 1,8 % (leta 1992) in 3,9 % (leta 1995, 1996, 1997) vseh kaznivih dejanj. Med tovrstnimi kaznivimi dejanji je bilo največ lahkih telesnih poškodb, njihovo število pa se po letu 1995, ob spremembni zakonodaji, ko se to kaznivo dejanje preganja na predlog žrtve, povečuje (leta 1991 so lahke telesne poškodbe predstavljale skoraj polovico kaznivih dejanj telesnih poškodb, leta 1998 pa skoraj tri četrtine).

V analiziranem obdobju je evidentirani delež žensk med žrtvami upadal z resnostjo poškodbe (med evidentiranimi žrtvami lahke telesne poškodbe je bilo 22,1 % žensk, pri hudih 19 % in pri posebno hudih telesnih poškodbah 18,3 % žensk). Najpogosteje evidentirane žrtve teh kaznivih dejanj so bile stare od 30-59 let, najmanj pa je mlajših od 15 let. Delež žrtev, starih od 30-59 let in mlajših od 15 let se je povečeval z resnostjo telesne poškodbe. Delež žrtev iz starostnih skupin 15-19 let, 20-24 let in 25-29 let pa se je z resnostjo poškodbe zmanjševal. Delež žrtev, starih 60 let in več, je pri vseh oblikah telesnih poškodb znašal okoli 10 %. Pri lahkih telesnih poškodbah je bilo največ evidentiranih žrtev starih 20-24 let (15,3 %), pri hudih telesnih poškodbah 20-24 let (13,0 %), pri posebno hudih telesnih poškodbah pa 40-44 let (15,7 %).

Tri četrtine žrtev lahkih in hudih telesnih poškodb ter 68,4 % žrtev posebno hudih telesnih je bilo viktimiziranih v nestanovanjskih objektih, drugi najpogostejši objekt, kjer so bile žrtve viktimizirane, so bile stanovanjske hiše v naselju. Storilci so pri kaznivih dejanjih lahke in hude telesne poškodbe najpogosteje uporabili palico, pri kaznivih dejanjih posebno hude telesne poškodbe pa hladno orožje. Najpogosteje so bile žrtve viktimizirane med 15. in 22. uro.

3.5. Sodelovanje pri pretepu

Delež kaznivih dejanj sodelovanja pri pretepu je v letih 1991-1998 pomenil manj kot 0,1 % vseh evidentiranih kaznivih dejanj. V analiziranem obdobju je bilo med žrtvami tega kaznivega dejanja 97,1 % moških in 2,9 % žensk. Največ žrtev je bilo starih od 30-59 let, in sicer 41,2 % (med ženskami 42,9 %, med moškimi 41,1 %), najmanj pa je bilo mlajših od 15 let (1,2 %). Med žrtvami, stari od 30-59 let, jih je bilo največ starih od 35-39 let (14,6 % vseh žrtev). Mlajši od 20 let predstavljajo 23,6 % prebivalcev, med žrtvami jih je bilo 19,7 %, stari 60 let in več pa 18,9 % prebivalcev, med žrtvami pa jih je bilo 4,9 %. Osebe, stare 30-59 let, predstavljajo

³⁴ Barnett, s. 47-49.

³⁵ Pavlovič, s. 263-264, Pavlovič (b), s. 126.

42,8 % prebivalstva, med žrtvami pa jih je bilo 41,2 %. Delež moških med žrtvami po posameznih starostnih skupinah se je gibal med 83,3 % (stari 60 let in več) ter 100,0 % (mlajši od 15 let in od 20-24 let). V drugih starostnih skupinah je bil delež moških približno 97 %. Kot je razvidno iz tabele, so bile med ženskami, ki so bile žrtve tega kaznivega dejanja, v primerjavi s starostnimi moških, žrtve pogosteje stare 60 let in več (med moškimi 4,2 %, med ženskami 28,6 %).

Tabela: Starost in spol žrtev

Starost žrtve	% žrtev	% moških	% žensk
0-14	1,2	1,3	0
15-19	18,5	18,6	14,3
20-24	18,9	19,5	0
25-29	15,2	15,3	14,3
30-59	41,2	41,1	42,9
60 in več	4,9	4,2	28,6
Skupaj	100,00	100,00	100,00

Storilci so pri tem kaznivem dejanju najpogosteje uporabili palice (25,8 %), orodje (8,1 %), hladno orožje (8,1 %), steklenice (6,5 %) in tope predmete (6,5 %). Pištrole so bile uporabljene v 3,2 % primerih. Med kraji storitve tega kaznivega dejanja prevladujejo lokali (18,6 %), dvorišča (10,8 %), parkirni prostori (7,5 %), ulice (5,4 %), hiše (2,1 %) in sobe (1,5 %). V analiziranem obdobju je bila ura storitve znana za 98,0 % kaznivih dejanj sodelovanja pri pretepu, nekaj več kot polovica jih je bilo med 23. in 6. uro, več kot tretjina pa med 15. in 22. uro.

3.6. Ogrožanje z nevarnim predmetom pri pretepu ali prepiru

Delež kaznivih dejanj ogrožanja z nevarnim predmetom pri pretepu ali prepiru je bil v letih 1991-1998 višji od deleža kaznivih dejanj sodelovanja pri pretepu. Od leta 1993, ko je delež teh kaznivih dejanj med vsemi evidentiranimi kaznivimi dejanji predstavljal 2,3 %, se je do leta 1998 nižal in je predstavljal le še 0,7% vseh evidentiranih kaznivih dejanj. V analiziranem obdobju je bilo med žrtvami tega kaznivega dejanja 77,8 % moških in 22,2 % žensk. Največ žrtev je bilo starih od 30-59 let, in sicer 55,8 % (med ženskami 61,8 %, med moškimi 54,1 %), najmanj pa je bilo mlajših od 15 let (0,6 %). Med žrtvami, starimi od 30-59 let, je bilo največ starih od 30-34 let in 35-39 let (po 12 % vseh žrtev). Žrtve so bile najpogosteje stare od 20-44 let. Mlajši od 20 let tvorijo 23,6 % prebivalcev, med žrtvami jih je bilo 8,9 %, stari 60 let in več pa 18,9 % prebivalcev, med žrtvami pa jih je bilo 9,6 %. Osebe, stare 30-59 let tvorijo 42,8 % prebivalstva, med žrtvami pa jih je bilo 55,8 %. Delež moških med žrtvami po posameznih starostnih skupinah se je gibal med 65,2 % (stari 60 let in več) ter

87,0 % (stari 15-19 let). V drugih starostnih skupinah je bil delež moških približno 97 %. Kot je razvidno iz tabele, so bile med ženskami, ki so bile žrtve tega kaznivega dejanja, v primerjavi s starostnimi skupinami moških žrtev, pogosteje žrtve stare od 30-59 let (med moškimi 54,1 %, med ženskami 61,8 %) in stare 60 let in več (med moškimi 8,1 %, med ženskami 15,1 %).

Tabela: Starost in spol žrtev

Starost žrtve	% žrtev	% moških	% žensk
0-14	0,6	0,7	0,5
15-19	8,3	9,2	4,8
20-24	13,5	14,9	8,5
25-29	12,2	13,0	9,3
30-59	55,8	54,1	61,8
60 in več	9,6	8,1	15,1
Skupaj	100,00	100,00	100,00

Storilci so pri tem kaznivem dejanju najpogosteje uporabili hladno orožje (30,4 %), sekire (8,4 %), palice (7,9 %), steklenice (4,1 %), pištrole (3,5 %), tope predmete (2,5 %), izvijače (1,7 %), kamne (1,7 %), kovinske drogove (1,3 %) in orodje (1,7 %). Med kraji storitve tega kaznivega dejanja prevladujejo dvorišča (18,1 %), hiše (9,4 %), stanovanja žrtev (9,1 %), lokali (8,2 %), stanovanja storilcev (3,2 %), stanovanjske zgradbe (2,5 %), parkirni prostori (3,2 %), ulice (2,1 %) in sobe (2,0 %). V analiziranem obdobju je bila ura storitve znana za 98,5 % teh kaznivih dejanj, skoraj 60 % se jih je zgodilo med 15. in 22. uro, slaba petina pa med 7. in 14. uro. Za primerjavo naj navedemo, da se je največ kaznivih dejanj sodelovanja pri pretepu zgodilo med 23. in 6. uro (56,5 %).

4. Žrtve nekaterih kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost

Avtorji, ki so preučevali gibanje kaznivih dejanj spolne delinkvence, se ne strinjajo glede razlogov za nihanja teh deliktov v posameznih obdobjih. Nekateri avtorji (Kaiser, 1980)³⁶ menijo, da nihanje ni mogoče pojasniti samo s socialnimi in gospodarskimi gibanji, ampak da obstajajo razlike v intenzivnosti in smeri delovanja kontrolnih mehanizmov ter v različni pripravljenosti žrtev, da prijavijo ta dejanja. Bemmelen (1960) meni, da je treba iskati glavne kriminogene dejavnike, ki so pogojevali porast spolne delinkvence, v propadu nekaterih družbenih institucij, predvsem zakona in družine, ter v ekonomski in socialni emancipaciji žensk.

Pri spolnih deliktih je »sivo polje« zelo veliko. V študiji National Victim Center je navedeno, da ocenjujejo, da je

³⁶ Singer, s. 435.

posilstev 5-krat več, kot je navedeno v poročilih Bureau of Justice Statistics in da je vsaka osma odrasla ženska posiljena. Prav tako je v tej študiji navedeno, da samo 16 % posiljenih žensk prijavi dejanje policiji. Prijavljanje tovrstnih kaznivih dejanj je odvisno od odnosa med storilcem in žrtvijo, kraja storitve kaznivega dejanja, uporabe orožja pri dejanju, poškodb, demografskih spremenljivk, kot so starost, zakonski stan in rasa žrtve, pomena različnih vrednostnih sodb, tabuizacije spolnosti, prispevka žrtve itd.³⁷

Prevladuje mnenje, da žrtve kaznivih dejanj spolnih deliktov niso poznale storilca. Vendar pa so nekatere raziskave pokazale (Gruzinov-Milovanovičeve, 1990)³⁸, da samo okoli 38 % žrtev pred deliktom ni poznalo storilca. Storilec in žrtev sta najpogosteje znanca (17 %), sorodnika (6 %), soseda (6 %), prijatelja (4 %), sodelavca (3 %). Schneider meni, da obstajajo 4 vrste odnosov med žrtvijo in storilcem (po Pospišil-Završki, 1980)³⁹: 1) med žrtvijo in storilcem pred storitvijo kaznivega dejanja ni bilo osebnih stikov, 2) žrtev je spoznala storilca neposredno pred storitvijo dejanja ali pa je o njem nekaj vedela, 3) med žrtvijo in storilcem (soseda, kolega) je bil le površen socialni stik, 4) socialni stiki med žrtvijo in storilcem so bili pogosti in trdni (prijateljstvo, sorodstvo ipd.).

Raziskave o kaznivih dejanjih spolnih deliktov so pokazale, da imata žrtev in storilec različen socialni status, čeprav dober del žrtev izhaja iz nižjih družbenih razredov (Rasch, MacDonald, Kucklick). Rasch⁴⁰ pojasnjuje razlike v socialnem položaju storilcev nasilnega spolnega delikta in njihovih žrtev s predpostavko, da med storilci in žrtvami enakega ali podobnega socialnega statusa lažje in zato tudi pogosteje prihaja do dogovora, zaradi katerega žrtev ne prijavi delikta, še posebno v primerih poskusov. Gruzinov-Milovanovičeva (1990)⁴¹ navaja, da ima velik del žrtev spolnih deliktov nizko izobrazbo. Avtorica poudarja, da je pri tem treba upoštevati, da je skoraj vsaka četrta žrtev mlajša od 14 let, 22 % žrtev pa je bilo starih od 14 do 18 let. Prav tako poudarja, da je nizka izobrazbena raven žrtev lahko tudi viktimogena predispozicija, ker neredko takšne osebe opravljajo dela, ki trajajo do poznih večernih ur in so prav zaradi tega izpostavljene takšnim napadom.

Za spolno zlorabo otrok je bilo v tujini ugotovljeno, da je do starosti 18 let vsaka tretja deklica in vsak šesti deček doživel eno od oblik spolne zlorabe. Tretjina vseh evidentiranih spolnih napadov je bila storjena nad žrtvami, ki so bile mlajše od 12 let, od teh je vsaka četrta žrtev deček. Za moške velja, da jih je preveč sram, da bi prijavi spolni napad, da se večina posilstev zgodi na krajih, kjer storilec sreča žrtev, da storilci obvladujejo žrtev z zastraševanjem in/ali fizično silo.⁴²

Po podatkih mednarodne ankete o kriminaliteti oz. viktimizaciji, izvedeni v Sloveniji v letih 1992 in 1997, je v enem letu 3 % vseh anketirank doživelo spolni napad. Žrtev v polovici primerov (38) storilca(ev) ni poznala. V 11 primerih ga (jih) je poznala po videzu, v 25 primerih pa tudi po imenu. Na primere, ko so spolni prestopniki bližnje osebe žrtve, odpade tretjina primerov. Orožje je bilo navzoče v 4 izmed 75 teh dejanj, in sicer dvakrat nož, in dvakrat predmet, ki se lahko uporabi kot orožje. V dveh primerih je bilo orožje uporabljeno za grožnjo, dvakrat pa je prišlo tudi do dejanskega dotika. V starosti 16-25 let je napadenih 17,9 % anketirank, torej vsaka šesta, potem pa stopnja naglo upada in je že v starosti 36-45 let skoraj trikrat manjša. »Značilna« žrtev spolnega nadlegovanja je mlada ženska, najverjetneje dijakinja ali študentka, ki živi – pogosto začasno – v odtujenem mestnem okolju, je samska ali še raje ločena in pogosto zahaja ven.⁴³

Splošne značilnosti nekaterih analiziranih kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost (posilstvo, spolno nasilje, spolna zloraba slabotne osebe, kršitev spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja) so: delež moških med žrtvami je bil nižji od 10 % (razen pri spolni zlorabi). Žrtve so bile najpogosteje stare 15-19 let (od 30 % do 53,2 %). Kazniva dejanja so bila najpogosteje storjena (kjer je bila ura storitve znana) med 23. in 6. uro, razen pri spolnem nasilju (najpogosteje med 15. in 22. uro).

4.1. Posilstvo

V analiziranem obdobju je bilo med žrtvami kaznivega dejanja posilstva 3,0 % moških in 97,0 % žensk. Največ žrtev je bilo starih od 15-19 let, in sicer 37,6 % (med ženskami 37,9 %, med moškimi 27,3 %), najmanj pa je bilo mlajših od 15 let (1,6 %). Druga najpogostejša starostna skupina so bile žrtve, stare 30-59 let. Delež žrtev, starih 30-34 let predstavlja med vsemi starostnimi kategorijami 9,6 % žrtev, delež žrtev iz drugih starostnih skupin (35-39 let, 40-44 let, 45-49 let) pa je bil 5 % in manj. Ženske, stare od 15-19 let tvorijo 3,5 % pre-

Tabela: Starost in spol žrtev

Starost žrtve	% žrtev	% moških	% žensk
0-14	1,6	0	1,7
15-19	37,6	27,3	37,9
20-24	16,9	13,6	17,0
25-29	10,0	13,6	9,9
30-59	26,9	22,7	27,0
60 in več	7,0	22,7	6,5
Skupaj	100,00	100,00	100,00

³⁷ Reid, s. 195; Singer, s. 435-436.

³⁸ Singer, s. 444.

³⁹ Prav tam, s. 444.

⁴⁰ Prav tam, s. 443.

⁴¹ Prav tam, s. 443-444.

⁴² www.rapecrisisonline.com.

⁴³ Pavlović (b), s. 125-126; Pavlović, s. 263.

bivalcev, med evidentiranimi žrtvami pa jih je bilo 37,9 %, ženske, stare od 20-24 let predstavljajo 3,7 % prebivalcev, med žrtvami pa jih je bilo 17,0 %.

Delež moških med žrtvami po posameznih starostnih skupinah se je gibal med 2,2 % (stari 15-19 let) ter 9,6 % (stari 60 let in več). Med moškimi, žrtvami tega kaznivega dejanja, ni evidentiranih mlajših od 15 let⁴⁴.

Storilci so pri tem kaznivem dejanju najpogosteje uporabili hladno orožje (31,7 %), pištole (3,7 %), steklenice (4,9 %), kamne (2,4 %), palice (1,2 %) in ostre predmete (1,2 %). Med kraji storitve tega kaznivega dejanja prevladujejo stanovanja žrtev (10,4 %), sobe (9,9 %), potniški avtomobili (8,9 %), potniška vozila (0,8 %), hiše (7,5 %), stanovanja storilcev (6,6 %), stanovanjske zgradbe (2,0 %), parkimi prostori (1,6 %), ulice (1,2 %), lokali (1,2 %) in dvorišča (1,1 %). V analiziranem obdobju je bila ura storitve znana za 87,2 % tovrstnih kaznivih dejanj, največ, skoraj polovica, se jih zgodilo med 23. in 6. uro, več kot tretjina pa med 15. in 22. uro.

4.2. Spolno nasilje

V analiziranem obdobju je bilo med žrtvami kaznivega dejanja spolnega nasilja 9,3 % moških in 90,7 % žensk. Največ žrtev je bilo starih od 15-19 let, in sicer 38,7 % (med ženskami 37,8 %, med moškimi 46,9 %), najmanj pa je bilo žrtev, starih 60 let in več (5,8 %). Med žrtvami, starih od 30-59 let, je največ starih od 30-34 let (9,6 % vseh žrtev). Osebe, stare 15-19 let predstavljajo 7,2 % vseh prebivalcev, med žrtvami pa jih je bilo kar 38,7 %; žensk v tej starostni skupini je 48,7 %, med evidentiranimi žrtvami pa jih je bilo 37,8 %. Ženske, stare 20-24 let predstavljajo 48,5 % prebivalk, med žrtvami pa jih je bilo 19,2 %. Med žrtvami ni bilo evidentiranih moških, starih od 25-29 let, delež moških med žrtvami med drugimi starostnimi skupinami pa se je gibal med 4,2 % (stari 30-59 let) ter

Tabela: Starost in spol žrtev

Starost žrtve	% žrtev	% moških	% žensk
0-14	6,7	18,8	5,4
15-19	38,7	46,9	37,8
20-24	19,5	21,9	19,2
25-29	8,7	0	9,6
30-59	20,6	9,4	21,8
60 in več	5,8	3,1	6,1
Skupaj	100,00	100,00	100,00

⁴⁴ Zoper storilce, ki spolno napadejo osebo, mlajšo od 14 let, je podana kazenska ovadba po 183. členu Kazenskega zakonika Republike Slovenije – spolni napad na otroka.

26,1 % (mlajši od 15 let). Kot je razvidno iz tabele, so bili med moškimi, ki so bili žrtve tega kaznivega dejanja, v primerjavi s starostnimi skupinami žensk, žrtve nekoliko pogosteje mlajše od 15 let (med moškimi 18,8 %, med ženskami 5,4 % žrtev) ter moški, stari od 20-24 let (med moškimi 21,9 %, med ženskami 19,2 %).

Storilci so pri tem kaznivem dejanju najpogosteje uporabili hladno orožje (24,3 %), palice (5,4 %), pištole (2,7 %), sekire (2,7 %), steklenice (2,7 %).

Med kraji storitve tega kaznivega dejanja prevladujejo potniški avtomobili (7,6 %), stanovanja žrtev (7,1 %), stanovanja storilcev (5,8 %), hiše (5,6 %), ulice (4,0 %), stanovanjske zgradbe (3,8 %), sobe (4,2 %), dvorišča (2,9 %), potniška vozila (2,2 %), parkimi prostori (2,3 %), lokali (1,8 %), kleti (1,3 %), 0,4 % objektov, kjer se je dejanje zgodilo, pa predstavljajo osnovne šole. V analiziranem obdobju je bila ura storitve znana za 87,2 % tovrstnih kaznivih dejanj, največ se jih je zgodilo med 15. in 22. uro, nato pa med 23. in 6. uro in med 7. in 14. uro.

4.3. Spolna zloraba slabotne osebe

V analiziranem obdobju je bilo med žrtvami kaznivega dejanja spolne zlorabe slabotne osebe 11,5 % moških in 88,5 % žensk. Največ žrtev je bilo starih od 15-19 let, in sicer 29,8 % (med ženskami 29,3 %, med moškimi 33,3 %), najmanj žrtev pa je bilo mlajših od 15 let (8,7 %) in starih od 25-29 let (8,7 %). Med žrtvami ni bilo moških, starih od 25-29 let, delež moških med žrtvami med drugimi starostnimi skupinami pa se je gibal med 3,7 % (stari 30-59 let) ter 27,8 % (stari 20-24 let). Kot je razvidno iz tabele, so bili med moškimi, ki so bili žrtve tega kaznivega dejanja, v primerjavi s starostnimi skupinami žensk žrtve nekoliko pogosteje stare od 15-19 let (med moškimi 33,3 %, med ženskami 29,3 % žrtev), ter moški žrtve stari med 20-24 let (med moškimi 41,7 %, med ženskami 14,1 %).

Tabela: Starost in spol žrtev

Starost žrtve	% žrtev	% moških	% žensk
0-14	8,7	8,3	8,7
15-19	29,8	33,3	29,3
20-24	17,3	41,7	14,1
25-29	8,7	0	9,8
30-59	26,0	8,3	28,3
60 in več	9,6	8,3	9,8
Skupaj	100,00	100,00	100,00

Storilci so pri tem kaznivem dejanju redko uporabili kakšno sredstvo, najpogosteje pa so uporabili steklenice, izvijače in palice (po 16,7 %).

Med kraji storitve tega kaznivega dejanja prevladujejo hiše (12,7 %), sobe (12,7 %), stanovanja žrtev (10,4 %), stanovanja storilcev (9,7 %), vikendi (2,2 %), stanovanjske zgradbe (1,5 %) ter potniški avtomobili in vozila (5,9 %). Med kraji je v 0,7 % evidentirana tudi osnovna šola. V analiziranem obdobju je bila ura storitve znana za 59,6 % tovrstnih kaznivih dejanj, največ (več kot dve petini) med 23. in 6. uro, nato pa med 15. in 22. uro.

4.4. Kršitev spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja

V analiziranem obdobju je bilo med žrtvami kaznivega dejanja kršitve spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja 7,9 % moških in 92,1 % žensk. Največ evidentiranih žrtev je bilo starih od 15-19 let, in sicer 53,2 % (med ženskami 52,3 %, med moškimi 63,6 %), najmanj pa je bilo starih od 30-59 let (1,4 %) in od 25-29 let (2,2 %). Med žrtvami ni bilo moških, starejših od 25 let, delež moških med žrtvami med drugimi starostnimi skupinami pa se je gibal med 3,8 % (mlajši od 15 let) ter 28,6 % (stari od 20-24 let). Kot je razvidno iz tabele so bili med moškimi, ki so bili žrtve tega kaznivega dejanja, v primerjavi s starostnimi skupinami žensk žrtev, žrtve nekoliko pogosteje stare od 15-19 let (med moškimi 63,6 %, med ženskami 52,3 % žrtev) ter od 20-24 let (med moškimi 18,2 %, med ženskami 3,9 %).

Tabela: Starost in spol žrtev

Starost žrtve	% žrtev	% moških	% žensk
0-14	38,1	18,2	39,8
15-19	53,2	63,6	52,3
20-24	5,0	18,2	3,9
25-29	2,2	0	2,3
30-59	1,4	0	1,6
60 in več	0	0	0
Skupaj	100,00	100,00	100,00

Storilci so pri tem kaznivem dejanju zelo redko uporabili kakšno sredstvo. Med kraji storitve tega kaznivega dejanja prevladujejo stanovanja storilcev (25,6 %), stanovanja žrtev (13,3 %), hiše (11,1 %), sobe (10,8 %), lokali (2,2 %), vikendi (1,1 %), v 1,1 % pa je bilo to dejanje storjeno v osnovni šoli. V analiziranem obdobju je bila ura storitve znana za 46,8 % tovrstnih kaznivih dejanj, med njimi skoraj dve tretjini med 23. in 6. uro.

4.5. Spolni napad na otroka

Vsaka definicija spolne zlorabe otrok je vpeta v zgodovinske okvire in kulturno okolje vedenja in vrednot družbe. Z izrazom spolna zloraba otrok na splošno označujemo udeležbo nepreskrbljenih otrok in mladoletnikov v spolnih dejavnostih z odraslo osebo ali osebo, ki je starejša od njih, pri tem pa je otrok ali mladoletnik zlorabljen kot spolni objekt za zadovoljevanje spolnih potreb ali želja osebe, pri kateri nima možnosti, da bi izbral, ali bo privolil v spolne dejavnosti ali ne zaradi neenakih moči v odnosu. Spolna zloraba otrok, še posebno v družini, je vodilna oblika zlorabe otrok danes. Običajno otroci sodelujejo s starši, ki jih zlorabljajo, ker si želijo ugajati in ne razumejo, kaj se dogaja. Večina otrok prav tako sodeluje zaradi grožnje, da ne smejo nikomur povedati o spolnem obnašanju. Ker številni primeri niso prijavljeni, podatki o tej kriminaliteti niso točni.⁴⁵ Zaradi tega je uradne podatke o spolni zlorabi otrok težko interpretirati. Reinhardt (1967)⁴⁶ tako meni, da je število neznanih deliktov spolnega občevarja z otrokom 6-krat večje od števila v kriminalni statistiki.

Značilnosti žrtev spolnega nasilja:⁴⁷

- *Starost.* Nekateri podatki kažejo, da so med spolno zlorabljenimi tudi otroci, stari 3 mesece in pol. Povprečno so otroci spolno zlorabljeni med 9. in 11. letom starosti. Najbolj viktimizirana starostna skupina je predadolescentna (približno med 7. in 12. letom starosti).
- *Spol.* Številni podatki kažejo, da so najpogostejše žrtve tovrstnega nasilja otroci ženskega spola. Številni avtorji trdijo, da je za fante manj verjetno, da bodo prijavili spolno nasilje. Številne družbene norme lahko prispevajo k manjšemu prijavljanju s strani moških žrtev zaradi tega, ker se pričakuje, da dečki bolj zaupajo vase, da je zgodnja spolna izkušnja normalna sestavina dečkovega življenja, strah, da bodo obravnavani kot homoseksualci (to velja za tiste dečke, ki so jih spolno zlorabili moški), pritiska na moške, da ne kažejo nemoči ali ranljivosti. Novejši podatki kažejo, da je zlorabljenih več dečkov, kot pa se je domnevalo. V primerjavi z deklcami, žrtvami zlorab, za dečke velja manjša verjetnost, da bodo prijavili zlorabo ali s kom o tem govorili, skoraj polovica dečkov je to obdržala zase. Raziskovalci so ugotovili, da za dečke obstaja dvakrat večja verjetnost, da bodo storili samomor, kot pa za deklince.
- *Dodatni dejavniki tveganja.* Med drugimi dejavniki tveganja so: prisotnost očima ali dolgotrajnejša odsotnost naravnega starša, bolna mati, življenje s staršem, katerega zveza je konfliktna, življenje s starši aliholiki, uživalci drog ali starši, ki imajo emocionalne probleme ipd.

V analiziranem obdobju je bilo med evidentiranimi žrtvami kaznivega dejanja spolnega napada na otroka v Sloveniji 18,8 % dečkov in 81,2 % deklic. Storilci so pri tem kaznivem dejanju najpogosteje uporabili hladno orožje (8,2 %) pa tudi pištole in izvijače (po 2,0 %).

⁴⁵ Reid, s. 200-201.

⁴⁶ Singer, s. 432.

⁴⁷ Barnett, s. 79; Reid, s. 200.

Med kraji storitve tega kaznivega dejanja prevladujejo stanovanja storilcev (20,2 %), hiše (10,6 %), sobe (10,2 %), stanovanja žrtev (8,5 %), stanovanjske zgradbe (3,9 %), osnovne šole (2,5 %), potniški avtomobili (2,4 %), potniška vozila (0,4 %) in kleti (2,1 %). V analiziranem obdobju je bila ura storitve znana za 45,2 % tovrstnih kaznivih dejanj.

5. Nekatera kazniva dejanja zoper premoženje

5.1. Ropi in roparske tatvine

Po podatkih Uniform Crime Reports za leto 1997 je bilo v 40 % kaznivih dejanj ropov uporabljeno strelno orožje, v 38 % fizična sila, v 9 % pa noži in podobni predmeti.⁴⁸ Po podatkih raziskave, opravljene na Hrvaškem 1979. leta (raziskava je obsegala obdobje leta 1974), so bili ropi – glede na ožjo lokacijo – najpogosteje storjeni na javnih prostorih: ulica, trg, vaška pot, cesta, kjer je bilo storjenih dve tretjini ropov. Glede na to, da je večina ropov storjena ponoči in da sta v več kot 50 % primerov storilec in žrtev pod vplivom alkohola, lahko sklepamo, da v gostinskih objektih in zasebnih ilegalnih točilnicah storilci spoznajo žrtev, sprejmejo odločitev za storitev ropa, jim sledijo domov in nato izrabijo priložnost za uresničitev svojih namer. Žrtve ropov neredko s svojim načinom življenja, nepredvidnim obnašanjem, lahkim načinom sklepanja poznanstev pod vplivom alkohola, z razkazovanjem denarja ali drugih vrednosti, ki jih imajo pri sebi, pritegujejo pozornost potencialnih delinkventov in tako same prispevajo k deliktne situaciji. Žrtve ropov so bile samo v 15 % primerov ženske, verjetno zato, ker se redkeje znajdejo v navedenih okoliščinah, ugodnih za rop (noč, cesta, ulica, alkoholiziranost itd.), ko pa so žrtve premoženjskega delikta, najpogosteje ni potrebna uporaba nasilja, ki je značilna za rop. Znano je, da so ženske na ulici najpogosteje objekt različnih težkih tatvin, storjenih na predrzen način, npr. nenaden odvzem torbice ali denarnice brez neposrednega nasilja. Starost žrtve ropa je bila v 75 % več kot 30 let, v 60 % primerov so bile žrtve stare od 35 do 50 let, torej v dobi, ko se domneva, da je treba odpor pri odvzemu neke premoženjske koristi predhodno zlomiti s silo. Analizirani ropi niso v večji meri povzročili težjih fizičnih posledic za žrtev. To je verjetno zato, ker se redko uporablja strelno orožje, hladno orožje ali orodje, ampak pretežno fizična sila.⁴⁹

Rezultati analize ropov v Sloveniji v letih 1993-1997⁵⁰ kažejo, da pri nas prevladujejo ulični ropi (dve tretjini primerov), sledijo jim ropi domov oz. stanovanj, trgovin in drugih lokalov ter denarnih ustanov (npr. banke, pošte, menjalnice). Med napadenimi so bili večinoma starejši, osamljeni ljudje, ki

prebivajo v odročnih zaselkih ali stanovanjih. Največ ropov je bilo v popoldanskem času, in sicer med 12. in 22 uro (54,3 %) oz. ob zapiranju trgovin, menjalnic ter ob vračanju dijakov v dijaške domove (med 18. in 22. uro, ko je bilo 70,2 % popoldanskih ropov). Roparji pri žrtvah najpogosteje iščejo denar in nakit. Storilci so pri tem najpogosteje uporabljali fizično nasilje (pretepanje, udarjanje, brcanje, davljenje ipd.), v samo 9,4 % primerov pa so storilci izvršili rop, ne da bi bili pri tem nasilni. Med žrtvami prevladujejo moški, ženske pa so najpogosteje posredno žrtve roparskega napada v denarnih ustanovah ali trgovinah, kjer so zaposlene. Žrtve so vedno mlajše, mladoletnikov je kar 28,8 %. Med rizičnimi skupinami je še starostna skupina nad 50 let (17,8 %).

Po podatkih mednarodne ankete o kriminaliteti oz. viktimizaciji, izvedeni v Sloveniji v letih 1992 in 1997, je v Sloveniji oropan (ali pa je bil rop vsaj poskušan) skoraj odstotek ljudi, starejših od 16 let. Izmed 52 oropanih anketirancev se je to (zadnjič, ko se je to zgodilo) petim zgodilo v lastnem domu, petim blizu doma, 21 drugje v kraju oz. okolici, 13 drugje v državi in štirim v tujini. Pri 18 od teh ropov je bil storilec eden, pri sedmih dva, pri 15 pa trije ali več. V 12 primerih anketiraneec ni vedel povedati, koliko je bilo storilcev. Storilcev ni poznalo 28 žrtev (58 %), 5 žrtev je poznalo (vsaj enega) storilca po videzu, 9 ga je poznalo (vsaj enega) po imenu, 7 pa jih ni videlo storilca. Oškodovani so v 12 primerih (23 %) izjavili, da je bilo pri dejanju navzoče orožje. Moški so bolj pogosto oropani (3,3 %) kakor ženske (1,9 %). Večina evidentiranih ropov (40/52) se je zgodila mladim od 16-35 let (odstotek je še posebno velik pri mlajši polovici le teh, namreč 6,5 %), kar je gotovo povezano s slogom življenja. Žrtve ropa bo torej najpogosteje mlad samski moški, ki živi v odtujenem mestnem okolju (stalno ali začasno), hodi v šolo, na fakulteto in pogosto zahaja ven.⁵¹

5.1.1. Rop

V analiziranem obdobju je bilo med žrtvami kaznivega dejanja ropa 80,7 % moških in 19,3 % žensk. Največ žrtev je bilo starih od 30-59 let, in sicer 35,1 % (med ženskami 40,2 %, med moškimi 33,9 %), najmanj pa je bilo mlajših od 15 let (5,3 %). Med žrtvami, stari od 30-59 let, je bilo največ starih 40-44 let (7,8 % vseh žrtev). Delež moških med žrtvami po posameznih starostnih skupinah se je gibal med 58,0 % (stari 60 let in več) ter 93,4 % (stari 15-19 let). Kot je razvidno iz tabele, so bile med ženskami, ki so bile žrtve tega kaznivega dejanja, v primerjavi s starostnimi skupinami moških žrtev, nekoliko pogostejše žrtve stare od 30-59 let (med moškimi 33,9 %, med ženskami 40,2 % žrtev) ter osebe, stare 60 let in več (med moškimi 11,5 %, med ženskami 34,8 %).

⁴⁸ Reid, s. 193.

⁴⁹ Singer, s. 560-561.

⁵⁰ Batis, s. 42-44, 51.

⁵¹ Pavlovič, s. 262-263; Pavlovič, (b) s. 125.

Tabela: Starost in spol žrtev

Starost žrtve	% žrtev	% moških	% žensk
0-14	5,3	6,1	2,0
15-19	26,5	30,6	9,1
20-24	9,7	10,2	7,6
25-29	7,4	7,6	6,4
30-59	35,1	33,9	40,2
60 in več	16,0	11,5	34,8
Skupaj	100,00	100,00	100,00

Storilci so pri tem kaznivem dejanju najpogosteje uporabili pištole (23,6 %), hladno orožje (22,8 %), palice (3,5 %) in izvijače (1,2 %). Storilci so pri tem kaznivem dejanju najpogosteje odvzeli denar (49,4 %), denarnice (5,8 %), osebne izkaznice (3,6 %), ženske torbice (2,2 %), telefone (0,9 %). Med kraji storitve tega dejanja prevladujejo ulice (14,8 %), hiše (4,5 %), parkirni prostori (4,2 %), stanovanja žrtev (3,4 %), dvorišča (2,4 %), različne trgovine (1,8 %), potniški avtomobili (1,7 %). V analiziranem obdobju je bila ura storitve znana za 96,2 % kaznivih dejanj ropov, od katerih se jih je polovica zgodila med 15. in 22. uro, slaba tretjina pa med 23. in 6. uro.

5.1.2. Roparska tatvina

V analiziranem obdobju je bilo med žrtvami kaznivega dejanja roparske tatvine 60,0 % moških in 40,0 % žensk. Največ žrtev je bilo starih od 30-59 let, in sicer 48,1 % (med ženskami 51,2 %, med moškimi 46,0 %), najmanj pa je bilo mlajših od 15 let (2,9 %). Med žrtvami, starimi od 30-59 let, je bilo največ starih 35-39 let in 40-44 let (po 9,1 % vseh žrtev). Delež moških med žrtvami po posameznih starostnih skupinah se je gibal med 30,0 % (osebe, stare 60 let in več) ter 87,5 % (stari 25-29 let). Kot je razvidno iz tabele, so bile med ženskami, ki so bile žrtve tega kaznivega dejanja, v primerjavi s starostnimi skupinami moških žrtev, nekoliko pogostejše žrtve, stare od 30-59 let (med moškimi 46,0 %, med ženskami 51,2 % žrtev) ter osebe, stare 60 let in več (med moškimi 7,1 %, med ženskami 25,0 %).

Storilci so pri tem kaznivem dejanju najpogosteje uporabili hladno orožje (16,0 %), različno orodje (8,6 %), pištole (8,5 %),

Tabela: Starost in spol žrtev

Starost žrtve	% žrtev	% moških	% žensk
0-14	2,9	3,2	2,4
15-19	14,8	19,8	7,1
20-24	16,2	18,3	13,1
25-29	3,8	5,6	1,2
30-59	48,1	46,0	51,2
60 in več	14,3	7,1	25,0
Skupaj	100,00	100,00	100,00

izvijače (6,4 %), sekire (3,2 %), steklenice (2,1 %). Storilci so oškodovancem najpogosteje odvzeli denar (25,5 %), denarnice (6,7 %), alkoholne in žgane pijače (6,0 %), osebne izkaznice (3,8 %), ženske torbice (2,9 %), telefone (1,7 %), avtoradio kasetofone (1,7 %) in cigarete (1,2 %). Med kraji storitve tega dejanja prevladujejo različne trgovine (16,0 %), ulice (7,2 %), hiše (5,6 %), stanovanja žrtev (5,1 %), parkirni prostori (4,1 %), lokali (3,8 %), potniški avtomobili (2,1 %), dvorišča (1,8 %). V analiziranem obdobju je bila ura storitve znana za 98,3 % teh kaznivih dejanj, od katerih jih je bila polovica med 15. in 22. uro, tretjina pa med 7. in 14. uro.

5.2. Izsiljevanje

V analiziranem obdobju je bilo med žrtvami kaznivega dejanja izsiljevanja 87,3 % moških in 12,7 % žensk. Največ žrtev je bilo starih od 15-19 let, in sicer 42,8 %, najmanj pa je bilo starih 60 let in več (6,3 %). Med žrtvami, starimi 30-59 let, je bilo največ starih 35-39 let in 40-44 let (po 6,8 % vseh žrtev). Osebe, stare od 15-19 let, predstavljajo 7,2 % populacije, med žrtvami pa jih je bilo kar 42,8 %. Delež moških med žrtvami po posameznih starostnih skupinah se je gibal med 77,8 % (stari 25-29 let) ter 94,1 % (stari 15-19 let). Med moškimi je bilo največ žrtev starih 15-19 let (46,2 %), med ženskami pa 30-59 let (44,7 %).

Tabela: Starost in spol žrtev

Starost žrtve	% žrtev	% moških	% žensk
0-14	11,0	11,6	6,9
15-19	42,8	46,2	19,9
20-24	7,7	7,6	8,1
25-29	6,5	5,8	11,4
30-59	25,7	23,0	44,7
60 in več	6,3	5,9	8,9
Skupaj	100,00	100,00	100,00

Storilci so pri tem kaznivem dejanju najpogosteje uporabili hladno orožje (17,2 %), pištole (11,3 %) in palice (2,3 %). Najpogosteje so izsiljevali denar (55,8 %), v zadnjih letih pa tudi telefone. Med kraji storitve tega dejanja prevladujejo ulice (8,5 %), lokali (6,2 %), stanovanja žrtev (6,0 %), dvorišča (5,2 %), parkirni prostori (4,6 %), hiše (4,1 %), osnovne šole (3,6 %). V analiziranem obdobju je bila ura storitve znana za 70,2 % kaznivih dejanj, največ se jih je zgodilo med 15. in 22. uro, nato pa med 7. in 14. uro.

6. Nasilništvo

V analiziranem obdobju je bilo med žrtvami kaznivega dejanja nasilništva 56,1 % moških in 43,9 % žensk. Največ žrtev je bilo starih od 30-59 let, in sicer 46,7 % (med ženskami

57,7 %, med moškimi 38,1 %), najmanj pa je bilo mlajših od 15 let (3,0 %). Med žrtvami, starimi od 30-59 let, je bilo največ starih od 35-39 let (11,9 % vseh žrtev) in od 30-34 let (11,7 % vseh žrtev). Osebe, stare 30-59 let, predstavljajo 42,8 % prebivalstva, med žrtvami pa jih je bilo 46,7 %. Delež moških med žrtvami po posameznih starostnih skupinah se je gibal med 45,8 % (stari 30-59 let) ter 79,5 % (mlajši od 15 let). Kot je razvidno iz tabele, so bile med ženskami, ki so bile žrtve tega kaznivega dejanja, v primerjavi s starostnimi skupinami moških žrtev, nekoliko pogosteje žrtve stare od 30-59 let (med moškimi 38,1 %, med ženskami 57,7 % žrtev).

Tabela: Starost in spol žrtev

Starost žrtve	% žrtev	% moških	% žensk
0-14	3,0	4,2	1,4
15-19	15,0	18,9	9,9
20-24	14,0	17,2	10,0
25-29	11,7	11,1	12,4
30-59	46,7	38,1	57,7
60 in več	9,7	10,5	8,6
Skupaj	100,00	100,00	100,00

Storilci so pri tem kaznivem dejanju najpogosteje uporabili hladno orožje (17,7 %), palice (11,8 %), pištole (4,4 %), sekire (4,1 %), steklenice (4,0 %), tope predmete (3,1 %), kamne (1,8 %).

Med kraji storitve tega dejanja prevladujejo stanovanja žrtev (13,5 %), lokali (13,3 %), hiše (8,3 %), dvorišča (7,2 %), stanovanja storilcev (4,0 %), ulice (3,8 %), sobe (3,3 %) in stanovanjske zgradbe (2,5 %). V analiziranem obdobju je bila ura storitve znana za 85,6 % kaznivih dejanj, polovica se jih je zgodila med 15. in 22. uro, slaba tretjina med 23. in 6. uro, slaba petina pa med 7. in 14. uro.

7. Sklepne ugotovitve in zaključek

Značilnosti žrtev oz. oškodovanih oseb analiziranih kaznivih dejanj v analiziranem obdobju so:

- žrtve kaznivih dejanj zoper življenje in telo, premoženje (razen izsiljevanja) in nasilništvo so bile najpogosteje osebe, stare 30-59 let,
- žrtve kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost in izsiljevanja so bile najpogosteje osebe, stare 15-19 let (izjema v tej skupini so le žrtve kaznivih dejanj spolnega napada na otroka).

Storilci so pri kaznivih dejanjih zoper življenje in telo najpogosteje uporabili hladno orožje, pištole, sekire, palice in steklenice. Pištola je bila najpogosteje uporabljena pri umorih (četrtnina vseh uporabljenih sredstev), pri sodelovanju pri pretepu ter pri ogrožanju z nevarnim orodjem pri pretepu ali

prepiru pa hladno orožje in palice. Pri kaznivih dejanjih posilstva in spolnega nasilja je bilo najpogosteje uporabljeno hladno orožje (četrtnina uporabljenih sredstev), pri drugih kaznivih dejanjih pa je bilo sredstvo redko uporabljeno, treba pa je opozoriti, da so storilci kaznivih dejanj spolnega napada na otroka uporabili hladno orožje pa tudi pištolo in izvijač (desetina uporabljenih sredstev). Pri ropih so storilci najpogosteje uporabili pištolo in hladno orožje (po približno četrtnina uporabljenih sredstev), pri roparskih tatvinah in izsiljevanjih pa hladno orožje (približno šestina uporabljenih sredstev) in pištolo (približno desetina uporabljenih sredstev).

Na dvorišču ali na ulici se je zgodila več kot desetina umorov, nasilniških dejanj, približno vsako sedmo kaznivo dejanje sodelovanja pri pretepu in izsiljevanja, skoraj vsako šesto kaznivo dejanje roba in petina kaznivih dejanj ogrožanja z nevarnim orodjem pri pretepu ali prepiru. Vsako deseto posilstvo se je zgodilo v vozilu ali v stanovanju žrtve, vsako petnajsto pa v stanovanju storilca.

Pri tatvinah in velikih tatvinah so storilci najpogosteje odvzeli denar in tehnične predmete, pri ropih in roparskih tatvinah je bil denar najpogosteje odvzet predmet, v zadnjih letih pa narašča število odvzetih telefonov, kar je verjetno posledica števila uporabnikov mobilnih telefonov, kaže pa se tudi v številu mladoletnih žrtev.

Večina analiziranih kaznivih dejanj se je zgodila med 15. in 22. uro. Med 7. in 14. uro je bilo najpogosteje storjeno kaznivo dejanje uboja na mah, med 15. in 22. uro so bila najpogosteje storjena kazniva dejanja umorov, ogrožanje z nevarnim orodjem pri pretepu ali prepiru, spolno nasilje, ropi, roparske tatvine, izsiljevanje in nasilništvo; med 23. in 6. uro so bila najpogosteje storjena kazniva dejanja sodelovanja pri pretepu, posilstva, spolna zloraba slabotne osebe in kršitev spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja.

LITERATURA:

- 1 Barnett O. W., Miller-Perrin C. L., Perrin R. D. (1997): **Family Violence Across the Lifespan, An Introduction**. Sage Publications.
- 2 Batis R. (1999): Ropi v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 50/1: s. 41-52.
- 3 Emler N., Reicher S. (1995): **Adolescence and delinquency**. The collective management of reputation, Blackwell Publishers.
- 4 Felson M. (1998): **Crime and everyday life, Second Edition**. Pine Forge Press.
- 5 Haralambos M.; Holborn M. (1999): **Sociologija, Teme in pogledi**. DZS, Ljubljana.
- 6 Meško G. (1998): Nekateri razsežnosti nasilne viktimizacije. *Teorija in praksa*, 6: s. 1076-1088.
- 7 Meško G., Pavlovič Z. (1998): Sstrah pred kriminaliteto – Izzivi za raziskovanje. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 49/4: s. 346-353.

- 8 Nastran Ule M. (1996): **Demografske značilnosti V:** Nastran Ule M.: Mladina v devetdesetih: analiza stanja v Sloveniji. Znanstveno in publicistično središče: Ministrstvo za šolstvo in šport R Slovenije, Urad R Slovenije za mladino.
- 9 Oates R. K. (1996): **The spectrum of child abuse.** Assessment, Treatment, and Prevention, Brunner/Mazel, Publishers, New York.
- 10 Pavlovič Z (1998): Mednarodni anketi o kriminaliteti oz. viktimizaciji – Slovenija (1. del). **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, 49/3: s. 257-265.
- 11 Pavlovič Z (1999 a): Mednarodni anketi o kriminaliteti oz. viktimizaciji – Slovenija (2. del). **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, 50/1: s. 30-37.
- 12 Pavlovič Z (1999 b): Mednarodni anketi o kriminaliteti oz. viktimizaciji – Slovenija (3. del). **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, 50/2: s. 122-130.
- 13 Pavlovič Z (1999 c): Mednarodni anketi o kriminaliteti oz. viktimizaciji – Slovenija (4. del). **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, 50/3: s. 234-239.
- 14 Pečar J. (1984): »Priložnost« v kriminologiji (in viktimizaciji). **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, 35/1: s. 32-42
- 15 Pečar J. (1988): **Formalno nadzorstvo.** Kriminološki in kriminalnopolitični pogledi, Delavska enotnost, Ljubljana.
- 16 Reid S. T. (2000): **Crime and criminology.** McGraw-Hill Higher Education.
- 17 Singer M. (1996): **Kriminologija.** Zagreb, Nakladni zavod Globus.
- 18 Statistični letopis Republike Slovenije 2000
- 19 Sterle J. (1999): Umori v Sloveniji v letih 1990-1997, **Ministrstvo za notranje zadeve**, Ljubljana.
- 20 Šeparović Z. (1998): **Viktimologija studije o žrtvama, Treže, izmijenjeno i dopunjeno izdanje.** Zagreb, Informator.
- 21 Tomori M. (1987): Psihodinamika nasilnega vedenja v adolescenci. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, 38/4: s. 305-312
- 22 www.rapecrisisonline.com. North Carolina, Rape Crisis, Volunteers of Cumberland County.
- 23 Zedner L. (1997): **Victims.** V: Maguire M.; Morgan R.; Reiner R.: The Oxford Handbook of criminology, Clarendon Press, Oxford.

Victims of crime

Melita Globočnik, M.A. in Sociology, Ministry of the Interior of the Republic of Slovenia, Štefanova 2, Ljubljana, Slovenia

The paper provides results of the analysis of some violent criminal offences committed in Slovenia, in which victims were physically threatened. Statistical data encompass a period of nearly nine years and show certain demographic characteristics of victims (gender and age), hour and place of the commission of crime, instruments used etc. In connection with individual criminal offences, the analysis provides also comparative data drawn from research projects on victims which were carried out either in Slovenia or abroad.

Key words: victims, criminal offences, statistical data, Slovenia

UDC: 343.988